

го, потребує підвищення на більш якісний рівень науковість заходів із регулювання зайнятості та ринку праці, які, в свою чергу, позитивно вплинуть на якість людського капіталу країни. Проблеми сьогодення, які існують в системі розвитку людського капіталу, можуть бути вирішені лише при умові достатнього фінансового забезпечення, яке матиме законодавчий регулятор свого створення.

Література

1. Міненко В. Л. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення: теоретичний аспект. <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/1/03.pdf>
2. Закон України від 01.03.1991 р. № 803 «Про зайнятість населення» (зі змінами і доповненнями). <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Закону України 18.03.2004 р. № 1621-IV «Про державні цільові програми». <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Указом Президента України від 19.09.2007 р. № 895 «Про заходи щодо подолання демографічної кризи та розвитку трудових ресурсного потенціалу України». <http://www.minpraci.gov.ua>
5. Постанова ВРУ від 15.11.2001 р. № 2809-III «Про інформацію Кабінету Міністрів України про стан зайнятості та безробіття на ринку праці в Україні». <http://www.uazakon.com>
6. Концепція загальнодержавної програми зайнятості населення на 2009—2011 роки. <http://www.minpraci.gov.ua/>

УДК 330.1:338

І. Й. Малий

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗМІНИ ТА ДОВІРА В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ УКРАЇНИ

Світова фінансова криза, що поступово переросла в економічну, є наочним підтвердженням неспроможності ліберальної (ринкової) доктрини регулювання процесів відтворення національної економіки. Аналіз антикризових заходів, що проводяться в розвинених країнах, характеризує одну важливу особливість — активізацію роль держави як визначального та вирішального інституту в системі заходів антикризового управління економікою. *Тобто, можна зробити перший методологічний висновок: не ринок, а держава була й залишається головним організуючим*

началом стабільного функціонування національної економіки та досягнення суспільного добробуту.

Другим важливим методологічним положенням є сприйняття положення про **державне** антикризове управління економікою, а не її регулювання, що обумовлено наступними обставинами. По-перше, в умовах кризи потрібні активні дії держави, а не рекомендації. По-друге, в умовах поглиблення глобалізації національні економіки країн перетворились в конкурентних гравців на світовому ринку, де паралельно вже господарюють транснаціональні корпорації. По-третє, технологічна та інформаційна революції супроводжують ствердженням нових взаємовідносин між суб'єктами господарювання як по вертикалі так і по горизонталі. Активний розвиток мережевих структур сприяють прискоренню мобільності руху особливо фінансового капіталу, руйнуючи систему ієрархії створюють умови фінансових спекуляцій та мутації державних та економічних інститутів. Підривається **довіра домашніх господарств до фінансової системи**, спричиняючи таким чином замороження заощаджень населення, обмежується інвестування, внаслідок чого й настає фінансова криза.

До **третього** теоретичного висновку необхідно віднести специфіку інституційного та макроекономічного стану в українському суспільстві. Визнаючи наявність провалів держави та провалі ринку, як це доведено економічною наукою та підтверджено економічною історією розвинених країн, катастрофічність стану економіки України об'єктивно обумовлена специфікою інституційного середовища, що потребує адекватного осмислення з боку всього державного менеджменту (всіх гілок влади) та громадянського усвідомлення. **В Україні** дуже суперечливо проходять одночасно три важливі процеси: **становлення державності, ринкове реформування економіки (ствердження приватної власності) та демократизація суспільства**, економічна та соціальна природа яких є між собою суперечливою. Наведу лише один приклад: історія становлення країн світу та всіх імперій супроводжувалось примноженням державної власності (території), не її дробленням по приватним квартирам. В економіці України залишились 10 % державної власності. Накладання в Україні світової фінансової кризи, політичної кризи та деморалізації інститутів державної влади повністю нівелювали результативність спроб антикризового управління навіть за умов рекомендацій та фінансових кредитів з боку МВФ та інших міжнародних організацій. За таких обставин система антикризова політика держави повинна включати комплекс заходів одночасного посилення держав-

ної влади, корекції фінансової системи та вдосконалення мотиваційного механізму підприємницької діяльності.

На сьогодні національну економіку України можна охарактеризувати як архаїчну організацію, в якій не можна виокремити цільові пріоритети, міжгалузеву пропорційність та стабільність, націленість на ефективність та конкурентоспроможність. Достатньо навести кілька цифр, щоб зрозуміти катастрофічність стану, що потребує її оцінки з позицій критичних та граничних величин. Так, наприклад, в Україні енерго- та ресурсномістке виробництво: в металургії (основній експортній галузі України) частка матеріальних витрат у собівартості складає 90 %; на 50 % зношені основні фонди, не обробляється понад 30 % земель сільськогосподарського призначення, загальний зовнішній борг досяг в 2008 році 28, 4 млрд дол. зростає частка іноземного капіталу, яка лише в банківській сфері склала 23 %, кількість безробітних досягла рівня 2 млн осіб, це при тому, що 6 млн українців працюють за кордоном. Тобто економіка України знаходиться на межі банкрутства. Держава вичерпала всі ресурси, які б могли піти на відновлення галузей економіки та інноваційний розвиток.

Усвідомлення політичною та науковою елітою України значимості інституційних чинників у розвитку національної економіки та розробки шляхів антикризового управління можливе лише за умов розвитку демократії, національної самосвідомості, економічної культури та довіри населення до суспільних інститутів. У цьому плані беззаперечним є висновок Ф. Фукуями про те, що добробут країни, а також її змагальна здатність на тлі інших країн визначається однією універсальною культурною характеристикою — властивим їй суспільству рівнем довіри. Тому, цільовою спрямованістю механізму державного антикризового управління в Україні потрібно підпорядкувати відновленню довіри з боку суб'єктів господарювання до державних та фінансових інститутів. Довіру до інститутів держави в суспільній науці називають інституціональною довірою, зміст якої розкривається через виконання нею наступних функцій: адаптаційної, комунікативної, розвиваючої, функції пізнання та самовдосконалення особистості. В умовах кризи єдиним дієздатним інститутом, спроможним мобілізувати зусилля всього суспільства, виступає держава. Синергетичний ефект недовіри дезорганізує суспільство в цілому, що призводить до архаїчності в організації та управлінні національною економікою, а значить, суттєвим чином знижує її потенційну можливість до само відтворення та конкурентноздатності. ***В цьому контексті перші кроки президента України***

В. Януковича по відновленню ієрархічної вертикалі влади є вкрай важливим організаційно-мобілізаційним заходом щодо налагодження і підтримки функціональних можливостей комунікативних (як національних, так і транснаціональних) мереж. Виконання державою своєї комунікативної ролі на всій території стає в умовах архаїчності та хаосу реалізації влади ефективним інструментом вирішення важливих фінансових та соціальних проблем, що стоять сьогодні перед країною.

Логіка антикризового державного управління базується на його чотирьох складових: організація, контроль, регулювання, прогнозування та мотивація. В сьогоденних умовах деморалізації українського суспільства та відсутності гармонії між законодавчою, виконавчою та судовою владами мобілізаційні, правові та організаційні чинники набувають особливої ваги. Організаційно-правова складова державного антикризового управління є, на наш погляд, необхідною і вихідною передумовою здійснення наступних напрямів антикризової політики, до яких слід віднести бюджетну, антиінфляційну, конкурентну, монетарну, інноваційну та політику боротьби з бідністю. Необхідно провести судову реформу задля приведення її у відповідність до цивілізаційних вимог. Мова йде про виконання судовою владою функції охорони прав приватної та державної власності в частині боротьби з рейдерством та спекулятивною приватизацією, реалізації принципів справедливості та однакових правил господарювання. Без вирішення цих проблем наступні заходи з антикризового управління можуть втрати свою не тільки результативність а й доцільність.

Стратегічним напрямом в частині організаційних елементів антикризового управління виступає розмежування інститутів політичної (державної) та економічної (монополістичної) влад. Потребує свого вдосконалення механізм державного управління казенними підприємствами, підприємствами з 100 % державною власністю та корпоративними правами держави в частині підвищення контролю за управління витратами та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Необхідно, на наш погляд, до настання стабілізаційних процесів в економіці України накласти мораторій на приватизацію, яка постійно виступає об'єктом політичної та соціальної напруги в суспільстві. Окрім цього, до ефективних елементів організаційно-правової політики в період кризи необхідно віднести розробку дійових інструментів державного управління галузями природної монополії, особливо в електроенергетиці, комунальному господарстві та газопостачанні.

В означених галузях важливою проблемою є система ціноутворення, яка виконує в економіці трояку роль. По-перше, ціна на означені послуги є джерелом мобілізації фінансових ресурсів для держави та доходів для крупних співвласників. По-друге, підвищення цін та тарифів на електроенергію, комунальні послуги тощо, може виступати важелем формування у домашніх господарств режиму економії. По-третє, в умовах загострення проблеми злиденності в суспільстві набути нового поштовху поширення злочинства (крадіжок), що виступає на сьогодні майже єдиним джерелом фізіологічного існування бідних верств населення.

До невідкладних напрямів державного антикризового управління необхідно віднести заходи з приведення у відповідність діяльності Антимонопольного комітету України особливо в частині регулювання ціноутворення на послуги галузей природних монополій, Податкової адміністрації в частині удосконалення порядку адміністрування податків, зборів та митних платежів, зниження податкового навантаження на реальний сектор економіки та надання податкових канікул для малих підприємств в сфері використання місцевих ресурсів та інноваційній діяльності, запровадження податку на нерухомість, багатство та бізнес, а також оподаткування таких видів доходів як процент, орендна плата (рента) та дивіденди. Дуже важливою складовою антикризової політики є теоретична розробка механізму державного управління суспільним сектором економіки, якому в Україні взагалі не приділяється уваги.

УДК 336.273. 3 (477)

О. М. Мельник

ЗОВНІШНІЙ БОРГ ТА МОЖЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Протягом кризових 2008—2009 рр. в Україні спостерігалось продовження накопичення зовнішнього боргу. Якщо на 1.01.2008 р. він становив 79,955 млрд дол., на 1.01.2009 р. 101,65 млрд дол., то на 1.10.2009 р. його величина вже становила 104,37 млрд дол. Тобто за 2008 р. зовнішній борг України збільшився на 21,69 млрд дол., а за 9 місяців 2009 р. — ще на 2,72 млрд дол. Єдине, що де-